dans les textes de Madeleine Ouellette-Michalska, Nicole Brossard, France Théoret, Madeleine Gagnon, Hélène Dorion, Cécile Cloutier, Louise Warren et Marie-Claire Corbeil, qui se ressemblent par la « découverte du corps », le « rejet de tout interdit du discours » et la « célébration du corps, tout et parties, et sa symbolique. » (p. 281). Les interprétations de ces textes sont groupées sous le titre « Les retouches de l'intime ».

Le dernier titre formulé par Voichiţa Maria Sasu, « La langue rapaillée », renvoie aux problèmes du bilinguisme et du multiculturalisme canadiens et du rapport entre la langue et l'identité, tels que ressentis par les poètes québécois : Jean Morisset, *L'Homme de glace,* Régine Robin, *La Québécoite*, Gaston Miron, *Monologue de l'aliénation délirante*, Louis Hamelin, *La Rage* et Monique Proulx, *Les aurores montréales.*

Voichiţa Maria Sasu a sans doute atteint son but avec son volume le plus récent : l'ouvrage *Nouvelles lectures québécoises* offre, avant tout, un vaste panorama sur la littérature de la « belle province ». Voichiţa Maria Sasu y surprend la complexité de la réalité littéraire québécoise en abordant une riche thématique : espace et identité canadienne, exil et immigration, littérature intime et rôle de l'écriture.

Veronica ILAŞ
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, România

Notă : Acest articol a fost realizat în cadrul proiectului „Excelenţă interdisciplinară în cercetarea ştiinţifică doctorală din România – EXCELLENTIA", cofinanţat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanţare nr. POSDRU/187/1.5/S/155425, Cod SMIS: 59019.

Pál Enikő, *Influenţa limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2014, 560 p.

În anul 2014 a apărut, în Colecţia LOGOS a Editurii Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, volumul intitulat *Influenţa limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, având-o ca autoare pe tânăra lingvistă Pál Enikő (n. 1983, Odorheiul Secuiesc), asistent universitar doctor la Facultatea de Ştiinţe Economice şi Umaniste a Universităţii „Sapientia" din Miercurea Ciuc.

După cum mărturiseşte autoarea, în al său „Cuvînt înainte", „Lucrarea de faţă înmănunchează rezultatele cercetărilor noastre întreprinse în răstimpul elaborării tezei de doctorat asupra influenţei limbii maghiare în perioada veche, beneficiind, astfel, şi de sugestiile şi observaţiile competente ale unor lingvişti de seamă". Este vorba despre profesorii universitari Eugen Munteanu, Ion Horia Bîrleanu, Vasile Ţâra şi, nu în ultimul rând, Alexandru Gafton, conducătorul

BDD-R193 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:20 UTC)

ştiinţific al tezei, din a cărui postfaţă reţinem că este vorba despre o lucrare care „decurge dintr-un travaliu intelectual în care bibliografia bine mistuită – probabil cuprinzînd tot ceea ce s-a scris în lingvistica românească şi foarte multe din cele scrise în lingvistica maghiară – şi corpusul vast şi relevant de texte româneşti provenind din perioada studiată, se conjugă cu rigoarea şi supleţea aplicării tehnicilor de cercetare celor mai adecvate obiectului de studiu, privit din perspectivă diacronică".

Este vorba, mai exact, despre o primă cercetare de tip monografic a influenţei exercitate de limba maghiară asupra limbii române literare din secolul al XVI-lea, în mod special asupra limbii aşa-numitei *Palii de la Orăştie* (1581-1582), a cărei traducere şi tipărire s-au datorat, de altfel, propagandei calvine desfăşurate de maghiari în Transilvania, traducătorii valorificând atât un text-sursă de limbă maghiară, *Pentateuhul* lui Heltai Gáspár (Cluj, 1551), cât şi unul de limbă latină, respectiv una dintre ediţiile *Vulgatei*.

Lucrarea este structurată în şase capitole, dintre care cel dintâi, intitulat „Preliminarii", conţine, în primul rând, un număr de „precizări terminologice", considerate de către autoare a fi absolut necesare, în condiţiile în care „în literatura de specialitate, persistă felurite inconsecvenţe" în descrierea unor fenomene („influenţă lingvistică") şi a unor concepte lingvistice („împrumut", respectiv „împrumut prin filieră") cu care va opera ulterior. Subcapitolul „Consideraţii istorico-lingvistice asupra contactelor româno-maghiare" tratează în detaliu, prin prisma reperelor istorice, socio-administrative, socio-economice, demografice, culturale şi religioase ale convieţuirii româno-maghiare, convieţuire care datează din secolul al X-lea, când ungurii au pătruns în Banat, Crişana şi Ardeal, bilingvismul româno-maghiar, ale cărui forme de manifestare „variază de la un idiom (al unei comunităţi mai restrînse sau mai largi) sau idiolect la altul, în funcţie de natura şi de intensitatea contactelor directe, pe de o parte, şi în funcţie de modul de pătrundere şi de propagare a influenţelor lingvistice, pe de altă parte. [...] Interferenţele vor apărea la tot pasul, inducînd, indirect, unele particularităţi lingvistice şi în vorbirea colocutorului monolingv".

Rezultă de aici necesitatea celui de al doilea capitol, intitulat „Statutul influenţei limbii maghiare în comparaţie cu influenţa altor limbi". Pornind de la observaţia că „Diferitele comunităţi care au populat teritoriul ţării româneşti [sic] au găsit un *modus vivendi* care le-a asigurat contactul lingvistic permanent", autoarea stabileşte, mai întâi, aspectele comune ale influenţelor exercitate de limbile maghiară şi slavă asupra limbii române, precum şi caracteristicile – pe care le găseşte „mai relevante" – care le deosebesc, pentru a detalia apoi „specificul influenţei maghiare asupra limbii române", analizând în detaliu „coordonatele spaţio-temporale", „caracterul neuniform" şi „modul de pătrundere" a influenţei maghiare. În acelaşi capitol, Pál Enikő diferenţiază influenţele maghiare populare de influenţele culte, arătând că, deşi cele două tipuri de influenţe nu sunt întotdeauna „net delimitabile", „Influenţele populare, respectiv culte nu numai că

BDD-R193 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:20 UTC)

cunosc [sic] alte forme de penetrare şi de răspîndire, dar afectează în mod diferit compartimentele limbii române. În principiu, ambele pot avea consecinţe asupra tuturor nivelelor limbii, însă primele influenţează, preponderent, domeniile fonetic şi lexical, iar cele din urmă lexicul şi sintaxa".

Capitolul următor, „Influenţa maghiară la nivelul textelor româneşti vechi", tratează „începuturile culturii româneşti scrise – între condiţie internă şi influenţă externă", „statutul influenţei maghiare în funcţie de repartizarea şi filiaţia textelor" şi „forme[le] de manifestare a influenţei maghiare asupra textelor româneşti vechi", particularizând aici „influenţa maghiară prin traducerea de texte", respectiv împrumuturile şi calcurile lexico-frazeologice, morfologice şi sintactice, precum şi „presiunea textului maghiar asupra dinamicii interne a limbii române" în cazul *Paliei de la Orăştie*, prima traducere (parţială) în limba română a *Bibliei*.

Urmărind „inteligibilitatea pentru cititor, purtînd grijă nu numai pentru fidelitatea formală, dar şi pentru cea de conţinut şi, în acelaşi timp, încercînd să îndeplinească cerinţele structurii limbii române", traducătorii *Paliei* au creat limbii române „premisele pentru a putea deveni un instrument de cultură în adevăratul sens al cuvîntului", deşi textul „cuprinde fonetisme şi forme morfologice specifice ariei lingvistice a Banatului, precum şi un lexic presărat cu elemente regionale. Unele dintre acestea sînt de origine maghiară". În condiţiile în care prezenţa maghiarismelor în *Palie* este lesne de înţeles, autoarea atrage atenţia şi asupra altor texte din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, cum ar fi *Codicele Bratul*, ediţia *Noului Testament* din 1648, *Biblia de la Bucureşti* (1688), *Glosele Bogdan* etc., texte în care, deşi provin din regiuni situate în afara zonei de influenţă maghiară, se preferă totuşi, de regulă în detrimentul (sau, în ultimul caz: pentru explicitarea) termenilor slavi, diverse maghiarisme. Exemplificând astfel de situaţii, în care „Elemente ungureşti pot fi surprinse şi în acele texte româneşti care nu sînt traduceri sau, cel puţin[,] nu după maghiară", autoarea ajunge la concluzia că „prezenţa ungurismelor în unele texte româneşti vechi se explică nu atît printr-o constrîngere, cît prin *preferinţa* de a întrebuinţa termeni de origine maghiară. [...] Situaţiile în care limba română deţine un termen pentru conceptul de redat, dar este preferat un altul, de origine maghiară, sînt deosebit de semnificative şi de grăitoare, atît în ceea ce priveşte unele percepţii şi raportări ale scriptorului relativ la aspectul cult, cît şi în ceea ce priveşte poziţia limbii maghiare în diasistemul său mental".

Reluând paralela între influenţa limbii slave asupra limbii române vorbite în Muntenia şi influenţa limbii maghiare asupra limbii române vorbite în Transilvania, cel de al patrulea – şi cel mai amplu – capitol analizează, pe parcursul a aproape o sută cincizeci de pagini, sub genericul „Compartimentele în care s-a manifestat influenţa lingvistică maghiară", influenţele exercitate de aceasta asupra foneticii, lexicului, morfologiei şi sintaxei limbii române.

Pál Enikő deschide discuţia pe marginea influenţei la nivel fonetic arătând că, în cazul unui regionalism cum ar fi *zödişguri* (< magh. *zöldség* 'legume, verdeţuri') nu poate fi vorba despre o împrumutare a fonemului maghiar /ö/, sunet pe care

BDD-R193 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:20 UTC)

vorbitorii bilingvi „nu îl împrumută, ci îl pronunţă ca atare, avînd o bază de articulaţie obişnuită cu asemenea sunete" – spre deosebire de vorbitorii monolingvi, care, evitând preluarea de noi foneme şi preferând să recurgă la mijloacele interne ale limbii, respectiv la substituire şi la adaptarea morfologică, vor pronunţa, în acest caz, /ă/ sau /o/.

Urmând linia acestei necesare diferenţieri între pronunţia bilingvilor şi pronunţia monolingvilor, cercetătoarea continuă analizând „concretizarea" influenţei maghiare pe plan fonetic, diferenţiind între „influenţa externă" şi „tendinţa internă" şi acordând o atenţie deosebită palatalizării dentalelor. Subcapitolul dedicat consecinţelor adaptării fonetice a împrumuturilor tratează pe larg „încadrarea fonetică între etimon şi împrumut", „schimbările fonetice ale cuvintelor moştenite vs. încadrarea împrumuturilor", principalele „condiţii ale adaptării fonetice a împrumuturilor", inclusiv „adaptarea fonetică sub presiunea sistemului", precum şi „cîteva cazuri speciale de adaptare fonetică a împrumuturilor de origine maghiară" (respectiv: formele dialectale, formele arhaice şi aşa-numitul „*-ă* final «neetimologic»") şi „accentul împrumuturilor maghiare".

Aceeaşi atenţie este acordată influenţei exercitate de limba maghiară asupra lexicului românesc – ştiut fiind faptul că, dintre toate compartimentele limbii, cel mai expus influenţelor externe este vocabularul. Sunt discutate aici (inclusiv în subcapitolul „Ungurismele şi limba română literară") vechimea împrumuturilor maghiare prezente în limba română, clasificarea acestora în „populare" şi „culte" şi integrarea lor în lexicul românesc. Interesantă este discuţia despre „împrumuturile maghiare şi configuraţia dialectală a limbii române vechi", în cadrul căreia se încearcă „localizarea textelor româneşti prin împrumuturi maghiare" şi „repartizarea împrumuturilor maghiare pe baza textelor româneşti vechi". Alte două puncte de interes le constituie, în acest context, sufixele (în primul rând *-ău*, *-şig* / *-şug* şi *-şag*) şi toponimele de origine maghiară, cum ar fi *Ardeal*, *Harghita*, *Hunedoara*, *Sighişoara*, *Bacău*, *Ozana*, *Ceahlău*, *Rarău* etc.

Nuanţând opinia acelor lingvişti care resping orice posibilitate de influenţă în domeniile sintactic şi morfologic, cercetătoarea notează că „Sistemul morfologic al limbii române vorbite de populaţia aflată sub influenţa maghiară nu s-a modificat esenţial; cele câteva efecte observabile privesc încadrarea substantivelor sau a verbelor sub presiunea sistemului morfologic românesc[,] care a dus la îmbogăţirea declinării I [...], respectiv a conjugării a IV-a [...] româneşti cu elemente noi". În ceea ce priveşte influenţa maghiară asupra sintaxei limbii române, aceasta se rezumă la diverse calcuri gramaticale, care, fiind – după cum le caracterizează cercetătoarea – „spontane şi momentane, nu au avut consecinţe profunde asupra sistemului limbii române, cel puţin nu pe termen lung".

Paragraful care încheie şi rezumă acest capitol aruncă, de altfel, o lumină lămuritoare asupra întregului studiu: „În totalitate, influenţa maghiară are un caracter atît de variat, cu forme şi forţă atît de variabile, încît sistematizarea lor în cadre teoretice bine delimitate este mai degrabă dificil de făcut, mai ales în

BDD-R193 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:20 UTC)

condiţiile în care unele constatări cu privire la epoca veche se pot susţine prin puţine dovezi[,] şi acelea discutabile uneori. De aceea, cercetarea a fost nevoită, în unele cazuri, să se rezume la cîteva aspecte de ordin general sau teoretic, respectiv la cîteva exemple, toate urmărind obţinerea unei imagini de ansamblu asupra problematicii abordate."

Pe de altă parte, din cele – doar – două pagini alocate „Concluziilor" reţinem că „Încă de la început, contactele lingvistice româno-maghiare au avut o natură asimetrică, din acestea rezultînd şi influenţe lingvistice asimetrice. [...] În epoca avută în vedere, elementele ungureşti au cunoscut o largă răspîndire, cuprinzînd mai multe regiuni şi atingînd nu numai norma regională, dar, în unele privinţe, şi limba română comună".

Toate aceste aspecte – şi nu numai – sunt ilustrate printr-un amplu „Glosar al împrumuturilor maghiare din secolul al XVI-lea", capitol cu un pronunţat caracter lexicografic, completat de un „Indice selectiv" al termenilor de origine maghiară discutaţi – dar nu şi al celor doar menţionaţi – în lucrare.

„Întocmirea unei liste care să inventarieze împrumuturile maghiare înregistrate în textele româneşti din secolul al XVI-lea se impune ca o necesitate care îşi găseşte justificarea în lipsa unei asemenea abordări în lingvistica românească. Cu toate că listările elementelor ungureşti ale limbii române nu lipsesc cu totul din literatura de specialitate, nu există un registru care să însumeze la un loc şi separat maghiarismele atestate în perioada 1500-1600 [...]." Tocmai de aceea, glosarul alcătuit de Pál Enikő oferă, pentru un număr de o sută optzeci de cuvinte-titlu, indicaţii gramaticale, semantice şi etimologice, variante, forme gramaticale, derivate şi compuse, precum şi „citate ilustrative" din diverse texte religioase şi laice datând din secolul al XVI-lea, completate, acolo unde era necesar, prin detalierea unor chestiuni privind etimologia, adaptarea fonetică, evoluţiile semantice şi/sau repartiţia teritorială.

Făcând o trecere în revistă a „gradului de reprezentativitate" a celor o sută optzeci de termeni, autoarea îi împarte în patru categorii: termeni puţini reprezentativi, „cu una sau cu puţine ocurenţe[,] pe baza cărora ar fi greu de făcut generalizări"; termeni reprezentativi pentru graiurile nordice; termeni cu „caracter regional, ardelenesc şi, parţial, moldovenesc, caracteristic documentelor epocii"; şi, în fine, termeni cu frecvenţă „considerabilă". Exemplificăm doar ultima categorie, printr-o serie de cuvinte prezente, după cum constată autoarea, inclusiv „în prefeţele sau epilogurile unor tipărituri coresiene" – fapt explicabil nu numai prin provenienţa bănăţeană a originalelor, ci şi prin acceptarea unor astfel de termeni în uzul epocii: *beteag*, *a (se) chinui*, *chip*, *făgăduit*, *meşter*, *mîntuitor*, *pildă*, *a sudui*.

Devine aşadar evident, odată cu parcurgerea celor cinci sute de pagini ale acestui studiu, modul în care perspectiva funcţională, centrală în investigaţia întreprinsă de Pál Enikő, antrenează – în mod firesc – evaluări şi reevaluări ale unor fapte controversate din lucrările de specialitate, referitoare la interferenţele lingvistice, autoarea dovedindu-şi, cu fiecare prilej, capacitatea de a asimila critic

BDD-R193 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:20 UTC)

informaţia, atât în sensul amendării diverselor puncte de vedere exprimate de predecesori, cât şi în sensul valorificării rezultatelor mai vechi sau mai noi ale cercetării, prin avansarea de soluţii proprii, originale. Remarcabile în dezvoltarea excursului interpretativ sunt, tocmai de aceea, tonalitatea neutră a polemicii şi discernământul cu care se îmbină, în demersul actualizator, prudenţa şi curajul.

La fel de relevant ni se pare şi faptul că autoarea conştientizează necesitatea întreprinderii unor cercetări similare asupra textelor din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea – în condiţiile în care „date[le] cu privire la perioada veche (secolul al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea), respectiv la cea contemporană (inclusiv secolul al XX-lea) sunt destul de numeroase şi valoroase. Între acestea[,] secolele XVIII-XIX se prezintă ca o pată albă încă nevalorificată".

Reuşind să articuleze o viziune coerentă asupra influenţelor pe care limba maghiară le-a exercitat asupra limbii române literare din secolul al XVI-lea, în special, precum şi asupra limbii române, în ansamblu, cercetarea întreprinsă de Pál Enikő reprezintă o contribuţie relevantă nu numai pe terenul limbilor română şi maghiară, ci şi pentru lingvistica contrastivă, în general. Pe lângă noutatea pe care o aduce prin faptul că particularităţile lingvistice discutate au fost excerptate, în urma cercetărilor proprii, din diverse documente, texte religioase şi scrieri cu caracter juridic, studiul în cauză se remarcă şi prin faptul că pune în lumină contactele dintre două importante populaţii est-europene, contacte manifestate, de-a lungul secolelor, sub aspecte dintre cele mai diverse: sociale şi economice, demografice şi administrative, culturale şi – nu în ultimul rând – lingvistice.

Ioana ROSTOŞ
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, România

Comunicare & Societate, Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava, Seria *Comunicare şi Relaţii Publice*, nr. 3/2014, *Comunicare online, imagine, publicitate (I)*, Editura Universităţii Suceava, 231 p.

În 2014, Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava au îmbogăţit fondul documentar românesc cu un nou volum de studii din seria dedicată Comunicării şi Relaţiilor Publice. Apărut la Editura Universităţii Suceava, volumul intitulat *Comunicare online, imagine, publicitate (I)* reprezintă o interesantă explorare a celor trei mari axe de cercetare enunţate în titlul propus de echipa editorială a acestei publicaţii ştiinţifice care reuneşte nume consacrate din domeniile Comunicării şi Relaţiilor Publice din spaţiul academic românesc.

Trebuie subliniat faptul că lucrarea a fost tipărită în condiţii remarcabile, cu o vădită atenţie a colectivului editorial pentru obţinerea unei calităţi grafice ireproşabile, realitate care impresionează orice cititor chiar de la prima abordare vizuală. Preocuparea editorilor pentru formă s-a îmbinat armonios cu grija pentru structurarea

BDD-R193 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:20 UTC)